

علی محمدی / ایران ۱

«ایران» در گفت‌وگو با جامعه‌شناسان تبعات گسترش پدیده فردگرایی را بررسی می‌کند

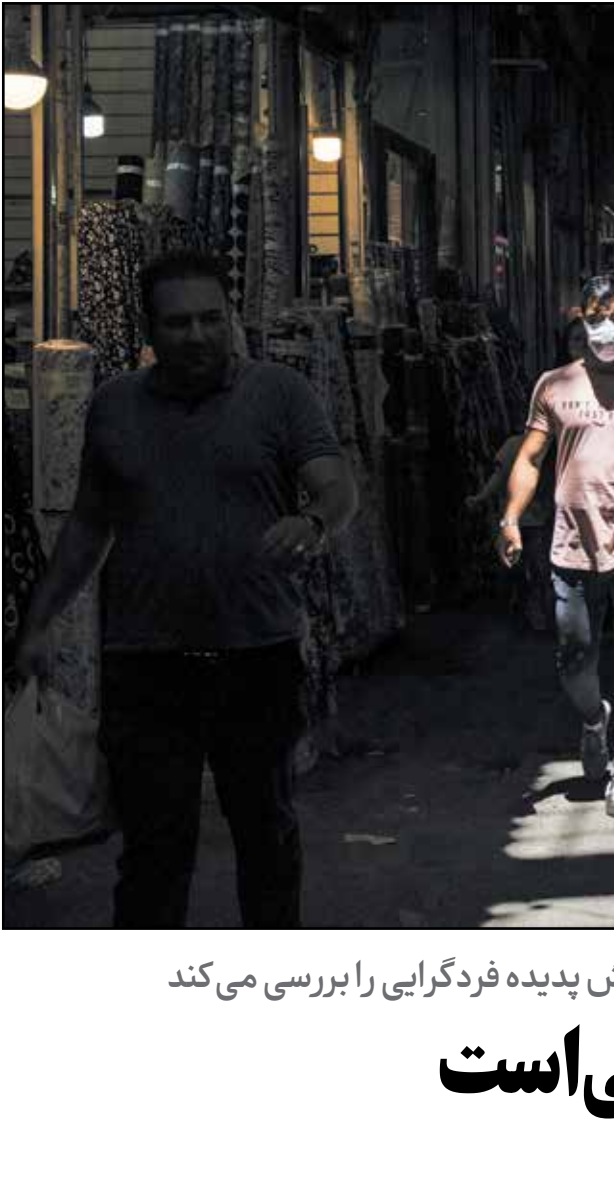
زندگی سرود دسته‌جمعی است

◀ **احمدیه امینی فرد**
خبرنگار

به رفتارهای این‌ روزهای خودمان که از بیرون نگاهی بیندازیم، می‌توانیم جامعه ایران را از نگاه یک خارجی ساکن ایران ببینیم. درباره این جامعه چه فکری می‌کنید؟ آن را یک جامعه مسئولیت‌پذیر، دگر خواه، باحوصله‌ وصوری می‌بینید یا جامعه‌ای خسته، عصبی، پر استرس، خودخواه و فردگرا؟! پاسخ این سؤال را به توصیف صحنه‌هایی موکول می‌کنیم که همه ما روزانه به نوعی با آن دست‌وپنجه نرم می‌کنیم. کافی است از امروز هر ساعتی که از خواب بیدار شدید، نگهتان را بیش از گذشته روی اطرافتان متمرکز کنید.

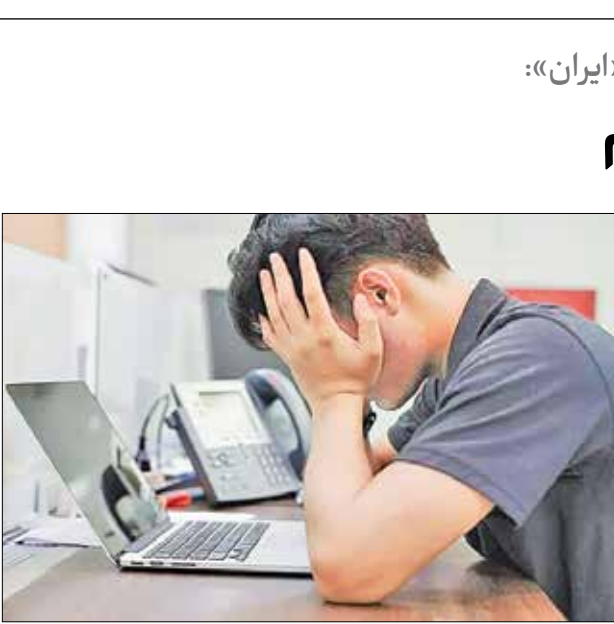
شاید اتفاقی، به آدم‌بی ادبی برخوردید که صدای حرف‌های رکیک او از پشت تلفن یادتان انداخت که باچه جامعه بی‌ملاحظه‌ای طرفید!بانه کمی که جلوتر آمدید، شهروندی را دیدید که باایبندن جلوی یک زباله گرد را می‌گیرد و چند ظرف غذا می‌دهد و می‌رود. چند دقیقه بعد به‌صفت‌ناثوایی می‌رسید. فردی که معلوم نیست از کج‌اندلش پراست، یک‌راست در چشم‌تان زل می‌زند وبابایی‌اعتنایی خودش را می‌رساند جلوی صف. بعد هم که شاک می‌شوید یادتان می‌اندازد که سکوت کنید بهتر است. با خودتان می‌گویید «عجب جامعه بی‌اخلاقی»، اما همین که سرتان را بر می‌گردانید، یک جوان بیست‌ واندی‌سال را می‌بینید که به جای چند پیرمرد و پیرزن همسایه‌نوی صف ایستاده است. کمی که امیدوار می‌شوید گذرتان به بانک می‌افتد. چند نفر کنار خیابان به جان هم افتاده‌اند، یک نفر داد می‌زند و دیگری باصدای بلندتر عریده می‌کشد. چند زن از ترس دوریچه‌ها را گرفته‌اند. جز چند نفری که با دوربین مشغول فیلمبرداری‌اند، مابقی بی تفاوت ایستاده و مشغول گپ زدند. دلتان می‌خواهد جلوبروید و پا درمیانی کنید، اما یاد آن ماجرای دوسال پیش می‌افتید که پسر همسایه‌تان برای سوا کردن چند نفر در خیابان چاقو خورده است. باحالت‌پشیمان وارد بانک می‌شوید، یک نفر صدایتان می‌کند اگر نوبت می‌خواهید در خدمت است. دلتان به مهربانی آدم‌ها که قرص می‌شود، می‌گوید: «ناقایل ۱۰ هزار تومان!» جامی خورد ووبی خیال خرید نوبت می‌شوید. نگاهان یک نفر آرام جلوی می‌آید و با لبخندی می‌گوید: «اگر عجله

■ **فرهنگ شهروندی مسئولانه‌می‌خواهیم**
حسین ایمانی جاجرمی معتقد است: «در برخی مواقع اتفاقاتی را شاهدیم که متوجه رفتار مراقبتی و نوعی کنترل اجتماعی از طرف دیگران بر فرد متخلف

دارید من می‌توانم نوبتم را به شما بدهم!» بعد از یک روز خسته‌کننده بالاخره به جلوی خانه‌تان می‌رسید. گرما کلافه‌تان کرده و باید زودتر دخترتان را از مدرسه بردارید. اما یک نفر بی‌ملاحظه خودرواش را جلوی خانه به شکلی پارک کرده که نمی‌توانید پراحتی از پارکینگ خارج شوید. عجله دارید و با ۱۰تماس می‌گیرید، حتی بادستان چند ضربه محکم به کاپوت می‌کوبید، اما خبری از هیچ‌کس نمی‌شود. بالاخره سر وگله یک نفر از دور پیدا می‌شود. مردی که آنقدر شرمنده و درمانده است که بی‌خیال داد و بیداد می‌شوید. مرد مادرش را به بیمارستان رسانده و به اجبار جلوی در خانه شما پارک کرده است. یادتان می‌افتد به آن روزی که جلوی در بیمارستان، برای یک ساعت جای پارک یک تراول ۵۰ هزار تومانی به مردی داده‌اید که با خودروی پرایدش برای جای پارک روزی حداقل ۲ میلیون تومان کاسب است! سوار ماشین که می‌شوید چشمتان به همسایه‌ای می‌افتد که چند ماه پیش جدا شده است و حالا برای اینکه کسی از ماجرایش سر در نیاورد، خودش را پشت چند دیوار مخفی می‌کند. دلتان از انزواش می‌گیرد. با خودتان فکری می‌کنید که چرا به شکلی برخورد کرده‌اید که حالا حتی جرأت رودررو شدن با شما را ندارد. دهشتان به آن شبی می‌رسد که ناغافل از او پرسیدید: «چرا زباله‌ها را خودتان جلوی در می‌گذارید؟ کسی خانه‌تان نیست»، همان روزی که به او فهماندید متوجه جدایی او شده‌اید. به مدرسه فرزندتان که می‌رسید با حجم خودرویی مواجه می‌شوید که جلوی در مدرسه تردد را با مشکل مواجه کرده است. صدای بوق ممتد خودروها، امانتان را بریده. خسته و بی‌حوصله کمی دورتر می‌ایستید. نای حرف زدن ندارید. پوزنی که جلوی در خانه‌اش پارک کرده‌اید بایک لیوان شربت نزدیکتان می‌شود. شربت را که می‌خورید، دلتان کمی آرام می‌شود. دوباره یادتان می‌افتد که شاید اشتباه می‌کردید. جامعه‌ای که می‌بینید آنقدر هاجم که فکری می‌کردید، سیاه نیست! چرا که در جامعه‌ای که ما زندگی می‌کنیم تک‌روی نمی‌تواند حلال مشکلاتی باشد که با آن دست‌وپنجه نرم می‌کنیم. همه ما باید تک‌خوانان این سرود دسته‌جمعی باشیم.

فرهنگ شهروندی مسئولانه سرچشمه می‌گیرد.»
خب برای اینکه «فرهنگ شهروندی مسئولانه» تقویت شود، چه باید بکنیم؟ «تمرین» و «مهارت» دو واژه کلیدی است

به مراقبت از دانش‌آموزان دقت داشته باشند تا آنها اقدام به ترک تحصیل نکنند
اگر موارد مشکوکی هست اعلام کنند.
وی اضافه کرد: بر اساس این قانون آموزش و پرورش نمی‌تواند نسبت به ترک تحصیل دانش‌آموزان یا دور شدن آنها از فرایند تحصیل بی‌تفاوت باشد. با شیوع کرونا این مسأله یک مقدار فراکتر شد و بعضاً از این کودکان و نوجوانان سوءاستفاده‌های اقتصادی، مالی یا حتی خدایی نکرده اخلاقی می‌شد که البته این بخش در کشور ما کم است. ولی وقتی کرونا آمد بازماندگی و فرار از تحصیل بیشتر نمایان شد، زیرا برخی به آموزش

جوامع در انتقال از سنتی به مدرن، وضعیت فروپاشی شدیدی را تجربه خواهند کرد و این اجتناب‌ناپذیر است.

چون هم نهادهای نوین و هم نهادهای رسمی تجربه نشده و شکل نگرفته‌اند. به هر حال در جامعه سنتی، همه افراد در همه امور همکاری می‌کردند و همیاری جمعی وجود داشت. اما وقتی جامعه‌ای وارد مرحله آنومی (هنجاری) اجتماعی عمومی می‌شود، یکی از نشانه‌هایش فردگرایی خودخواهانه و به نوعی ترجیح منافع فردی بر منافع جمعی است. چون نهاد سنتی وجود ندارد که فرد را پشتیبانی و حمایت کند. نهادهای نوین هم نمی‌توانند به کمک افراد بیایند. پس فرد در یک وضعیت برزخ اجتماعی است. در نتیجه به یک انتخاب عقلانی دست می‌زند و سعی می‌کند کلاه خودش را محکم نگه دارد و منافع خودش را دنبال می‌کند. در اروپا همچنین وضعیتی هنوز ادامه دارد. در کشورهایی مثل ما (درحال توسعه) هم این خودخواهی اجتماعی دیده می‌شود. بنابراین این نفع‌گرای‌های فردی اجتناب‌ناپذیر است.»

او ادامه می‌دهد: «این فردگرایی تبعات و پیامدهای منفی زیادی به‌دنبال دارد. البته این انتخاب اجتماعی یعنی فردگرایی ممکن است از منظر بعضی تحلیل‌های مسائل اجتماعی قابل‌پذیرش باشد و حتی به این افراد حق هم داده شود، اما وقتی این‌ها با خود‌بودگی و ترجیح‌خود اتفاق می‌افتد، فرد سعی می‌کند براساس ترجیحات خود و افراد پیرامون خود دست به انتخاب بزند، پس دچار خطاهای زیادی می‌شود. ممکن است حتی تضاد منافع رخ دهد. یعنی منافع خودش بر دیگران اصالت دارد در نتیجه مشارکت صمیمانه، صادقانه و باورمندانه کاهش می‌یابد. باید بپذیریم تا رسیدن به مرحله توسعه اجتماعی مطلوب، با این ناهنجاری یا به عبارتی ترجیح منافع فرد بر جمع روبه‌رو خواهیم بود. علی‌رغم فرهنگ دینی و معنوی که در جامعه غالب است ما باز هم با این پدیده مواجهیم. چون این فردگرایی در لایه‌های درونی جامعه هم در سطوح زندگی شهری و غیر شهری سرایت پیدا کرده است. البته این به معنای ناپدید گرفتن گروه‌های اجتماعی ساده‌تر که نماد فداکاری جمعی هستند، نیست، ما همچنان اشکال تعاون را می‌بینیم. هنوز اجتماعات محلی شکل مشارکت و همکاری جمعی را حفظ کرده‌اند. حتی در سطح ملی هم می‌توانیم افرادی را پیدا کنیم که خرده فرهنگ ترجیح جمع بر فرد را ادامه داده‌اند.» این جامعه شناس معتقد است: «واقعیت این است جامعه‌ای که دچار آنومی اجتماعی می‌شود، کج خلقی جمعی در آن بروز می‌کند و قابلیت‌سازگاری آن کاهش می‌یابد. معلول هم گذر جامعه از بخش سنتی به مدرن و البته سوء مدیریت اجتماعی است که می‌تواند این فاصله اجتماعی را تشدید کند. در چنین جامعه‌ای پاداش اجتماعی بسیار ضعیف است.»

وی تأکید می‌کند: «بهبود اجتماعی عمومی، توزیع عادلانه امکانات، عدالت و احقاق حق اجتماعی و آن چیزی که در اسلام به‌عنوان جامعه وحدانی و توحیدی نام برده می‌شود که می‌تواند باور انسان‌ها را تقویت کند، مهم‌ترین راهکارهای هستند که در چنین شرایطی می‌توانند وضعیت را به سمت ارجحیت منافع جمع بر فرد تقویت کنند.»

■ **باجمع‌گرایی به‌جنگ فردگرایی بروید**
ما دچار نوعی فردگرایی شده‌ایم. این را نمی‌توان کتمان کرد. برخی‌هایمان بیشتر از آنکه به‌دنبال منافع جمعی باشیم، نفع فردی‌مان را بر هر چیزی ارجحیت می‌دهیم. سؤال این است چرا و چه باید کرد؟

مهم است که ما در یک حوزه مستقل در قالب جامعه مدنی درباره مسائل مشترک بحث وگفت‌وگو کنیم. چون اگر این اتفاق نیفتد، ما دچار نوعی ترازوی شمع‌ات می‌شویم. یعنی از یک کالای عمومی در یک فضای رقابتی مخرب، آفند استفاده می‌کنیم تا تمام شود یا نابودمان کند. (بدون آنکه به دیگران فکر کنیم)، مثل منابع زیست محیطی، آب و... و درحالی‌که

■ **اکنون همه می‌دانیم که آینده تربیت بسیار مهم است. آینده تربیت با فضاهای مجازی، فضاهای غیرحضوری و رسانه‌ها گره خورده است**
■ **به‌طور ویژه در سازمان آموزش ما بخشی را به اسم تربیت رسانه‌ای شروع کرده‌ایم که پیرو آن آموزش‌ها برای مربیان و معلمان هم ادامه خواهد داشت. البته این کار تازه شروع شده و اگر دانش‌آموزان ما سواد رسانه‌ای را بیاموزند این می‌تواند در شبکه‌های مجازی مفید واقع شود و مضر نباشد**

را رصد کنیم.وی خاطرنشان کرد: به هر حال شیوع کرونا و اصرار ما درباره استفاده دانش‌آموزان از فضای مجازی و اپلیکیشن‌ها و رشد والدین را متقاعد کرد که یکی از سوادهای لازم ایام اخیر سواد رسانه‌ای ویژه سواد حضور در فضای مجازی است. این آسیب در این مدت بخوبی خودش را نشان داد در حالی‌که از سال‌های قبل کارشناسان نسبت به استفاده دانش‌آموزان از فضای مجازی هشدار داده بودند.
معاون فرهنگی و پرورشی وزارت آموزش و پرورش بیان کرد: اکنون همه می‌دانیم که آینده تربیت بسیار مهم

سنتی، همه افراد در همه امور همکاری می‌کردند و همیاری جمعی وجود داشت. اما وقتی جامعه‌ای وارد مرحله آنومی (هنجاری) اجتماعی عمومی می‌شود، یکی از نشانه‌هایش فردگرایی خودخواهانه و به نوعی ترجیح منافع فردی بر منافع جمعی است. چون نهاد سنتی وجود ندارد که فرد را پشتیبانی و حمایت کند. نهادهای نوین هم نمی‌توانند به کمک افراد بیایند. پس فرد در یک وضعیت برزخ اجتماعی است. در نتیجه به یک انتخاب عقلانی دست می‌زند و سعی می‌کند کلاه خودش را محکم نگه دارد و منافع خودش را دنبال می‌کند. در اروپا همچنین وضعیتی هنوز ادامه دارد. در کشورهایی مثل ما (درحال توسعه) هم این خودخواهی اجتماعی دیده می‌شود. بنابراین این نفع‌گرای‌های فردی اجتناب‌ناپذیر است.»

او ادامه می‌دهد: «این فردگرایی تبعات و پیامدهای منفی زیادی به‌دنبال دارد. البته این انتخاب اجتماعی یعنی فردگرایی ممکن است از منظر بعضی تحلیل‌های مسائل اجتماعی قابل‌پذیرش باشد و حتی به این افراد حق هم داده شود، اما وقتی این‌ها با خود‌بودگی و ترجیح‌خود اتفاق می‌افتد، فرد سعی می‌کند براساس ترجیحات خود و افراد پیرامون خود دست به انتخاب بزند، پس دچار خطاهای زیادی می‌شود. ممکن است حتی تضاد منافع رخ دهد. یعنی منافع خودش بر دیگران اصالت دارد در نتیجه مشارکت صمیمانه، صادقانه و باورمندانه کاهش می‌یابد. باید بپذیریم تا رسیدن به مرحله توسعه اجتماعی مطلوب، با این ناهنجاری یا به عبارتی ترجیح منافع فرد بر جمع روبه‌رو خواهیم بود. علی‌رغم فرهنگ دینی و معنوی که در جامعه غالب است ما باز هم با این پدیده مواجهیم. چون این فردگرایی در لایه‌های درونی جامعه هم در سطوح زندگی شهری و غیر شهری سرایت پیدا کرده است. البته این به معنای ناپدید گرفتن گروه‌های اجتماعی ساده‌تر که نماد فداکاری جمعی هستند، نیست، ما همچنان اشکال تعاون را می‌بینیم. هنوز اجتماعات محلی شکل مشارکت و همکاری جمعی را حفظ کرده‌اند. حتی در سطح ملی هم می‌توانیم افرادی را پیدا کنیم که خرده فرهنگ ترجیح جمع بر فرد را ادامه داده‌اند.» این جامعه شناس معتقد است: «واقعیت این است جامعه‌ای که دچار آنومی اجتماعی می‌شود، کج خلقی جمعی در آن بروز می‌کند و قابلیت‌سازگاری آن کاهش می‌یابد. معلول هم گذر جامعه از بخش سنتی به مدرن و البته سوء مدیریت اجتماعی است که می‌تواند این فاصله اجتماعی را تشدید کند. در چنین جامعه‌ای پاداش اجتماعی بسیار ضعیف است.»

وی تأکید می‌کند: «بهبود اجتماعی عمومی، توزیع عادلانه امکانات، عدالت و احقاق حق اجتماعی و آن چیزی که در اسلام به‌عنوان جامعه وحدانی و توحیدی نام برده می‌شود که می‌تواند باور انسان‌ها را تقویت کند، مهم‌ترین راهکارهای هستند که در چنین شرایطی می‌توانند وضعیت را به سمت ارجحیت منافع جمع بر فرد تقویت کنند.»

■ **باجمع‌گرایی به‌جنگ فردگرایی بروید**
ما دچار نوعی فردگرایی شده‌ایم. این را نمی‌توان کتمان کرد. برخی‌هایمان بیشتر از آنکه به‌دنبال منافع جمعی باشیم، نفع فردی‌مان را بر هر چیزی ارجحیت می‌دهیم. سؤال این است چرا و چه باید کرد؟

مهم است که ما در یک حوزه مستقل در قالب جامعه مدنی درباره مسائل مشترک بحث وگفت‌وگو کنیم. چون اگر این اتفاق نیفتد، ما دچار نوعی ترازوی شمع‌ات می‌شویم. یعنی از یک کالای عمومی در یک فضای رقابتی مخرب، آفند استفاده می‌کنیم تا تمام شود یا نابودمان کند. (بدون آنکه به دیگران فکر کنیم)، مثل منابع زیست محیطی، آب و... و درحالی‌که

■ **اکنون همه می‌دانیم که آینده تربیت بسیار مهم است. آینده تربیت با فضاهای مجازی، فضاهای غیرحضوری و رسانه‌ها گره خورده است. این بخش را می‌خواهم ناظر بر سؤال شما بگویم که ما رصد و والدین را متقاعد کرد که یکی از سوادهای لازم ایام اخیر سواد رسانه‌ای ویژه سواد حضور در فضای مجازی است. این آسیب در این مدت بخوبی خودش را نشان داد در حالی‌که از سال‌های قبل کارشناسان نسبت به استفاده دانش‌آموزان از فضای مجازی هشدار داده بودند.
معاون فرهنگی و پرورشی وزارت آموزش و پرورش بیان کرد: اکنون همه می‌دانیم که آینده تربیت بسیار مهم**